

КОЗМЕТИЧНИ ИНСТРУМЕНТИ ОТ ГРОБНИЦА 1/II ОТ МОГИЛАНСКАТА МОГИЛА ВЪВ ВРАЦА

Денис Борисов

Могиланската могила – гробница 1/II и нейният инвентар са обекти на научни изследвания. В изследванията е наложена тезата за неговия импортен характер¹. Сред предметите са два от злато, определени от Иван Венедиков и Нарцис Торбов като лъжички². Те са разгледани в настоящата статия.

Археологическо проучване на Могиланската могила и гробница 1/II

Могиланската могила е разположена в центъра на град Враца на незастроен имот на ул. „Речка“ (Фиг.1,2). Тя получава своето наименование в началото на XX-ти век, когато семейство от заселници построява къща на върха на могилния насип. Семейството получава прякора „Могиланци“ и могилата е наречена Могиланска³. Тя е имала следните размери преди археологическите проучвания – в исочина – 7 м и диаметър на

¹ **Венедиков, Иван.** Новооткрито тракийско могилно погребение във Враца//*Археология*, 1966, VIII, 1, с.14; **Николов, Богдан** . Окръжен исторически музей Враца. Старо изкуство, София, 1968, с. 150; **Стоянов, Тотко.** За произхода на фиалите с антропоморфна пластична украса// *Studia Archaeologica Supplementum I. Сборник в памет на д-р Петър Горбанов, София*, 2003, с. 91-92; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила във Враца, Враца, 2005, с.48, с.52-53, с.77; **Emilian Teleaga.** *Griechische Importe in den Nekropolen an der unteren Donau 6.Jh-Anfang des 3.Jhs v.Chr.* (Rahden/Westfalen Verlag Marie Leidorf GmbH, 2008), 404, 440; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила във Враца. Каталог, Враца, 2015, с.21, с.34.

² **Венедиков, Иван.** Новооткрито тракийско могилно погребение във Враца//*Археология*, 1966, VIII, 1, с.12; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила във Враца, Враца, 2005, с.52-53; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила във Враца. Каталог, Враца, 2015, с. 21.

³ **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила във Враца, Враца, 2005, с.11.

основата - 60 м. Насипът е съставен от едри речни камъни, червенокафява глина и останки на разрушени съвременни сгради в най-горния слой (Фиг.3)⁴.

През ноември 1965 г. започват строителни работи по изграждането на жилищен блок до могилата. На 12-ти ноември багерът загребва метални елементи от колесница-четириколка от могилния насип. Строителните дейности са преустановени по настояване на Димитър Бучински, скулптор от НАИМ-БАН, който присъства на терена⁵. На следващия ден, 13-ти ноември, започват спасителни археологически разкопки под ръководството на Иван Венедиков от НАИМ-БАН със заместници Богдан Николов и Димитър Бучински⁶. Археологическият екип залага сондаж в могилния насип с ширина 6 метра и дължина 14 метра. Лошите атмосферни условия не позволяват на проучвателите да документират презцизно стратиграфията на могилния насип и плана на проучваното от тях гробно съоръжение⁷. През продължилото 12 дни спасително археологическо проучване са открити колесница-четириколка със впрегатни коне, ездитен кон със сребърна амуниция зад колесницата и гробна камера⁸. Съоръжението е с правоъгълен план, като неговата субструкция е от речни камъни без спойка, а суперструкцията от дървени трупи, съединени помежду си чрез железни гвоздеи(Фиг.4,5)⁹. В гробната камера е разкрит скелет, който според Иван Венедиков е на млада жена, лежаща по очи¹⁰. Върху черепа е открит златен лавров венец, а в близост до мястото на ушите - златни ладиевидни обеци. Върху скелета са открити апликации от злато, за които се предполага, че са от дреха. Около скелета са открити позлатена сребърна кнемида, фрагменти от бронзов шлем халкидски тип, два железни ножа, меч-махайра, бронзови върхове за стрели в колчан. Намерени са също златни лъжички, бронзово огледало и чернофирнисова амфориска, стъклени мъниста и висулка във формата на глава на сатир, глинени фигурки, бронзови и сребърни съдове¹¹. На базата на откритите накити-златни обеци и наниз от стъклени мъниста, Иван Венедиков

⁴ **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила във Враца, Враца, 2005, с.11, с.15-16.

⁵ **Венедиков, Иван.** Новооткрито тракийско могилно погребение, с. 7; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с.11; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила. Каталог, с.3.

⁶ **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с. 11; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила. Каталог, с.3.

⁷ **Венедиков, Иван.** Новооткрито тракийско могилно погребение, с.7; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с. 11-12; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила .Каталог, с. 4.

⁸ **Венедиков, Иван.** Новооткрито тракийско могилно погребение, с.7-10.

⁹ **Николов, Богдан.** Гробница III от Могиланската могила във Враца // *Археология*, 1967, IX, 1, с. 12; **Николов, Богдан.** Враца до идването на славяните. Първи обитатели. Враца като тракийско средище// *История на град Враца. От древността до Освобождението*, София, 1976, с. 47.

¹⁰ **Венедиков, Иван.** Новооткрито тракийско могилно погребение, с.11. За последвалата лицева реконструкция на открития в гробница 1/ II череп виж **Йорданов, Йордан.** Възстановяване на главата по черепа, София, 2000 с. 147-156.

¹¹ **Венедиков, Иван.** Новооткрито тракийско могилно погребение, с. 11-12; **Николов, Богдан.** Първи обитатели, с.48-49; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила.Каталог, с.63-68.

предполага, че е открит скелет на жена. Според него нападателното и защитното въоръжение предполагат наличието на скелет на мъж, но такъв не е открит при проучването¹².

В началото на 1966 г. теренът е освободен от проучвателите, като строителните дейности са възобновени. На 10-ти февруари техникът на обекта информира Богдан Николов за открити два железни гвоздеа в каменно струпване¹³. Археологът възобновява разкопките и са проучени още две гробни съоръжения - гробница 2/III и гробница 3/I, крепида и средновековни гробове¹⁴. Гробница 2/III е с правоъгълен план, със субструкция от речни камъни без спойка и суперструкция от дървени трупи, съединени помежду си чрез железни гвоздеи. Гробната камера е разделена на две почти еднакви по размери помещения чрез напречна стена, изградена от камъни без спойка (Фиг.6)¹⁵. Гробница 3/I е с кръгъл план със субструкция от едри камъни без спойка и суперструкция от по-дребни речни камъни (Фиг.7)¹⁶. Инвентарът на гробница 2/III е представен от бронзова фибула тракийски тип, златни висулки във формата на сфера и птица, атически чернофирнисов скифос, чернофирнисова купа, колчан с бронзови върхове за стрели, два фрагментирани железни ножа, глинени фигурки, сребърна чаша Фидиев тип и златна кана с изображение на двама колесничари¹⁷. Инвентарът на гробница 3/I се състои от керамични съдове- атически червенофигурен скифос с изображение на двама младежи, облечени в хитони, киликс, гърне и хидрия¹⁸.

Проучването на Могиланската могила води до дискусия между българските и чуждестранните изследователи относно датите на изграждане и използване на гробниците.

¹² **Венедиков, Иван.** Новооткрито тракийско могилно погребение, с. 12. Богдан Николов обаче, в **Николов, Богдан.** Първи обитатели, с. 48, твърди, че в гробната камера е разкрит втори скелет на мъж с глава, ориентирана на запад. Това предположение е прието и от Дора Димитрова в **Димитрова, Дора.** Археологическите паметници във Врачански окръг, София, 1985, с. 22. Нарцис Торбов в **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила във Враца, с.14, смята, че липсват данни в полза на твърденията на Иван Венедиков и Богдан Николов.

¹³ **Николов, Богдан.** Гробница III от Могиланската могила във Враца//*Археология*, 1967, IX, 1, с. 11; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с.14.

¹⁴ **Николов, Богдан.** Гробница III от Могиланската могила, с. 11-12; **Николов, Богдан.** Първите обитатели, с. 54; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с.14-25.

¹⁵ **Николов, Богдан.** Гробница III от Могиланската могила, с.11-12; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с.37-38.

¹⁶ **Николов, Богдан.** Гробница III от Могиланската могила, с. 12; **Николов, Богдан.** Първите обитатели, с.46; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с. 29.

¹⁷ **Николов, Богдан.** Гробница III от Могиланската могила, с.13-18; **Николов, Богдан.** Първите обитатели, с.53-54; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила.Каталог, с.68-72. За семантиката на изображенията върху златната кана виж **Рабаджиев, Костадин.** Златната каничка от Враца в контекста на тракийската култура//*Тракийската култура-неделима част от европейската цивилизация. Сборник, посветен на 80-годишнината от рождението на проф. Александър Фол*, Враца, 2013, с.43-54.

¹⁸ **Николов, Богдан.** Гробница III от Могиланската могила, с.12; **Николов, Богдан.** Първите обитатели, с.46-47; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила.Каталог, с.61.

Богдан Николов поставя изграждането на гробница 1/II в средата на IV в. пр. Хр., на гробница 2/III-края на третата четвърт на IV в. пр. Хр. и на гробница 3/I – началото на втората четвърт на IV в. пр.Хр.¹⁹.

Нарцис Торбов датира изграждането на гробница 1/II и гробница 2/III в ранната елинистическа епоха, а това на гробница 3/I – в десетилетията преди средата на IV в. пр. Хр., като тези датировки са изградени на базата на открития в гробниците инвентар²⁰.

Валериу Сирбу предлага различна дата за изграждането на гробница 3/I, като според него тя е от втората половина на IV в. пр. Хр.²¹.

Емилиан Телеага предлага различни дати. Според него използването на гробница 3/I е в 375-350 г. пр. Хр. на базата на открития атически червенофигурен скифос. Изграждането и използването на гробница 1/II е в периода 400-375 г. пр.Хр., за което свидетелстват чернофирнисовите лампи и киликс²².

Никола Теодосиев датира изграждането на гробница 3/I в 375-340 г. пр. Хр. на базата на открития атически червенофигурен скифос. Гробница 1/II според него е изградена в 350-320 г. пр.Хр. Изграждането на гробница 2/III се поставя в 330-300 г. пр.Хр., като тази датировка е съобразена със стилистичните особености на откритата в гробницата златна кана-дръжка във формата на Херкулесов възел²³.

Козметичните инструменти от гробница 1/II и теориите относно употребата на козметични инструменти в елинска и тракийска среда

При проучването на гробница 1/II са открити два предмета от злато, които са определени от Иван Венедиков и Нарцис Торбов като лъжички (Фиг.8)²⁴. Те имат квадратно сечение на дръжките, като едната е спираловидно усукана - инв.№ Б 62, а на другата - инв.№ Б 61 е гладка. Долният край на инструментите е приплеснат, като горния край е оформен като кукичка²⁵. Те имат следните параметри: дължина - 6,6 см, тегло – 2,90 гр. – инв.№ Б 61 –РИМ-Враца, дължина- 6,4 см, тегло-2,75 гр. – инв.№ Б

¹⁹ **Николов, Богдан.** Гробница III от Могиланската могила, с.12-13; **Николов, Богдан.** Първите обитатели, с. 46-54.

²⁰ **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с.95; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила. Каталог, с.10.

²¹ **Valeriu Sirbu.** *Les Thraces entre les Carpathes, les Balkans, et la Mer Noire et leurs relations avec les populations voisines (Ve siècle avant J.-C. Ier siècle après J.-C.)*, (Braïla,2004), 45-46.

²² **Emilian Teleaga.** *Griechische Importe an der unteren Donau(Rahden/Westfalen, Verlag Marie Leidorf GmbH, 2008)*,404,407, 409, 410,423.

²³ **Nikola Theodossiev.** *North-Western Thrace from the Fifth to First Centuries BC.* (Oxford, Basingstoke Press, 2000), 34-36.

²⁴ **Венедиков, Иван.** Новооткрито тракийско могило погребение, с.12; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила,с. 52-53; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила. Каталог, с. 21.

²⁵ **Торбов,Нарцис.** Могиланската могила, с.52-53; **Торбов,Нарцис.** Могиланската могила. Каталог, с. 21.

62-РИМ-Враца²⁶. Според Нарцис Торбов тези инструменти са елински импорт²⁷. Почти еднаквото тегло и размери предполагат, че те са произведени в едно и също ателие.

Инструменти, подобни на тези от Могиланската могила, са познати и в Елада. Те се появяват в елинска среда за първи път през микенската епоха в комплекси като Калоподи, Колонаки, Вафейо, Дейрас и Арханес (Фиг.9-12). Инструментите са определени като ὠτογλυφίδες или ушни сонди²⁸. Те се срещат в мъжки и в женски гробове²⁹. Първият изследовател, занимаващ се с изучаването на ὠτογλυφίδες в елинска среда е Христос Цунтас. Той определя предназначението находката от Вафейо на базата на паралели с подобни инструменти от неговото съвремие³⁰. Ушните сонди продължават своето развитие и през по - късните периоди - елинистическата епоха – находката от Лефкада³¹. Инструментът е открит в гроб на момиче, заедно с бронзови цимбали. Той е сребърна лъжичка и Според Георгия Плиаку е от IV-III в. пр.Хр.³². Някои антични извори като Платон Комикус описват употребата на ὠτογλυφίδες като хирургически инструменти, но според Елени Салавурa този от Лефкада не е имал такова предназначение поради контекста на откриване – гроб на момиче³³. Употребата на ὠτογλυφίδες в елинска среда продължава и през римската епоха, свидетелство за което са инструментите, открити при проучването на Коринт (Фиг.13)³⁴. Те са изработени от бронз³⁵.

Между изследователите съществува дискусията относно функцията на ὠτογλυφίδες през елинистическата и римската епоха. Някои учени като Джон Милн, цитирайки антични автори -Гален, Целз и Скрибоний Ларг, предполага употребата на ушните сонди като хирургически инструменти³⁶. Други учени считат, че ὠτογλυφίδες са

²⁶ **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с. 99; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила. Каталог, с.63.

²⁷ **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с. 53; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила. Каталог, с. 21.

²⁸ **Eleni Salavoura.** *Mycenean “ear pick”: A rare metal burial gift, toilette or medical implement? // Aegeum 33 (Leuven-Liege, Peeters, 2012), 348-349.*

²⁹ *Ibid.*, 348-349.

³⁰ **Χρήστος Τσοῦντα.** *Μυκῆναι και μυκηναῖος πολιτισμός (Αθήνησιν, Παρά τῷ βιβλιοπωλείῳ τῆς Ἑστίας, 1893), 77.*

³¹ **Γεωργία Πλιάκου.** *IB ΕΠΚΑ- Νομός Λευκάδας // Αρχαιολογικόν Δελτίον 54 (1999), Β 1, 476.*

³² *Ibid.*, 476.

³³ **Eleni Salavoura.** *Mycenean “ear pick”, 349.*

³⁴ **Gladys R. Davidson** *Corinth XII, The Minor Objects (Princeton, New Jersey, 1952), 181, 184, n. 1318-1320.*

³⁵ *Ibid.*, 184, n. 1318-1320.

³⁶ **John Stewart Milne.** *Surgical instruments in Greek and Roman Times (Oxford, Clarendon Press, 1907), 63-68.*

използвани като фармцевтични инструменти³⁷. Елени Салавура предполага повече от една функция за ушните сонди³⁸.

В Тракия лъжичките (ὄτουλύφιδες) се появяват за първи път през V в. пр. Хр., като най-ранната находка е тази от Езерово, датирана от Богдан Филов в първата половина на столетието на базата на открития инвентар (Фиг.14)³⁹. Лъжичката е изработена от злато, като тя е със следните параметри- дължина – 7,3 см и тегло – 2,38 гр.⁴⁰. В своята публикация Богдан Филов не предлага теория относно функцията на този инструмент. Находки, подобни на тази от Езерово, са известни от Староселка и Враца. Инструментът от Староселка представлява лъжичка, изработена от сребро (Фиг.15). Тя има следните параметри: запазена дължина – 4,6 см и дебелина- до 2 мм⁴¹. Според Маргарита Тачева-Хитова лъжичката има медицинско или култово предназначение⁴².

Лъжичката от Староселка е датирана от Маргарита Тачева-Хитова в последните десетилетия на IV - трето десетилетие на III в. пр. Хр. на базата на паралели на инвентара и гробното съоръжение с други комплекси от Тракия⁴³. Както бе посочено по-горе, инструментите от гробница 1/ II са определени от Иван Венедиков като лъжички⁴⁴. Според Нарцис Торбов те са тоалетни принадлежности, които са елински импорт⁴⁵. Той не посочва датировка на инструментите от гробница 1/ II, според него те са използвани продължително време⁴⁶.

Имайки в предвид предложените датировки за изграждането на гробница 1/ II, може да се предположи, че тези инструменти са изработени преди изграждането на гробницата, т.е. *terminus ante quem* за тяхната направа е къснокласическата епоха. Това предположение е отворено за дебати. Един от инструментите от гробница 1/II – инв. № Б 62, намира паралели с този от Езерово, като двата имат еднакво оформление на дръжките - спираловидно усукване⁴⁷. Вероятно инструментът от гробница 1/II е

³⁷ Eleni Salavoura. *Mycenean "ear pick"*, 350.

³⁸ Ibid., 350.

³⁹ Филов, Богдан. Златен пръстен с тракийски надпис// *ИБАД*, III, 2, 1913, с.207, с. 218.

⁴⁰ Филов, Богдан. Златен пръстен с тракийски надпис, с. 207.

⁴¹ Тачева-Хитова, Маргарита. Тракийско могилно погребение край с. Староселка, Шуменски окръг. II. Инвентар, ритуал и датировка на погребението от могилната гробница//*Археология*, 1971, XIII, 3, с. 48.

⁴² Тачева-Хитова, Маргарита. Тракийско могилно погребение, с. 48.

⁴³ Тачева-Хитова, Маргарита. Тракийско могилно погребение, с.50.

⁴⁴ Венедиков, Иван. Новоткрито тракийско могилно погребение, с.12.

⁴⁵ Торбов, Нарцис. Могиланската могила, с. 52-53; Торбов, Нарцис. Могиланската могила. Каталог, с.21.

⁴⁶ Торбов, Нарцис. Могиланската могила, с. 52-53; Торбов, Нарцис. Могиланската могила. Каталог, с.21.

⁴⁷ Торбов, Нарцис. Могиланската могила, с.52-53; Торбов, Нарцис. Могиланската могила. Каталог, с. 21; Филов, Богдан. Златен пръстен с тракийски надпис, 204, Табл. III, 207.

изработен по същото време като този от Езерово- първата половина на V в. пр. Хр., но по-конкретни данни в полза на това предположение липсват.

Лъжичките продължават своето развитие в Тракия и през късноелинистическата епоха. Долната част от лъжичка е открита в женски гроб в Одесос. Тя е изработена от сребро и е с дължина 1,4 см и ширина 0,4 см⁴⁸. Тя според Горанка Тончева прилича на хирургическия и фармацевтичен инструмент *ligula*⁴⁹. *Ligula* представлява инструмент с яйцевиден, сърцевиден или овален долен край и заострен горен край, използван за отмерване на лекарства или като тоалетна принадлежност, ако е част от козметичен комплект⁵⁰. Горанка Тончева предполага, че описаната от нея лъжичка е използвана при баене и като медицински инструмент⁵¹. Той е датиран в края на II -началото на I в. пр. Хр. на базата на откритата в гроба автономна монета на Одесос⁵². Липсата на снимков материал, който да визуализира лъжичката, затруднява нейната интерпретация. Може да се предположи, че тя е козметичен инструмент. Аргументи в полза на това твърдение са откритото в гроба бронзово огледало, както и материала, от който е изработена лъжичката- сребро⁵³.

В българската наука съществува дискусия между изследователите относно функцията на инструментите от благороден метал, открити в гробни комплекси от елинистическата епоха. Маргарита Тачева-Хитова и Горанка Тончева считат, че тези инструменти са с култов характер и са използвани при баене и други ритуали⁵⁴. Тази интерпретация е отхвърлена от Нарцис Торбов, според който в античните извори липсват данни за употребата на лъжички от благороден метал при култови действия⁵⁵. Маргарита Тачева-Хитова и Горанка Тончева предполагат, че инструментите от Староселка и Одесос са медицински инструменти⁵⁶. Нарцис Торбов отхвърля тази интерпретация на базата на материала, от който те са изработени- сребро⁵⁷. Това предположение се отнася и за инструментите от гробница 1/II⁵⁸. В наскоро публикуваната си докторска дисертация Теодора Богданова разглежда тоалетните

⁴⁸ **Тончева, Горанка.** Гроб на тракийка от Одесос//*Археология*, 1961, III, 2, с.30.

⁴⁹ **Тончева, Горанка.** Гроб на тракийка от Одесос, с.30.

⁵⁰ **Кирова, Надежда.** Медицината в провинциите Долна Мизия и Тракия (I- края на III), София, 2010, с.59-60; **John Stewart Milne.** *Surgical instruments*, 77-78.

⁵¹ **Тончева, Горанка.** Гроб на тракийка от Одесос, с.30.

⁵² **Тончева, Горанка.** Гроб на тракийка от Одесос, с.30.

⁵³ **Тончева, Горанка.** Гроб на тракийка от Одесос, с. 27, с.30.

⁵⁴ **Тачева-Хитова, Маргарита.** Тракийско могилно погребение, с. 48; **Тончева, Горанка.** Гроб на тракийка от Одесос, с.30.

⁵⁵ **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с. 52.

⁵⁶ **Тачева-Хитова, Маргарита.** Тракийско могилно погребение, с. 48; **Тончева, Горанка.** Гроб на тракийка от Одесос, с.30.

⁵⁷ **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с. 52.

⁵⁸ **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с. 52.

принадлежности от некрополите в западнопонтийските апойки от периода VI-I в. пр. Хр. Сред разгледаните от Теодора Богданова принадлежности е и лъжичката от Одесос⁵⁹. Според Теодора Богданова лъжичката от Одесос е използван за изваждане, смесване и нанасяне на козметични средства, което се доказва от откритото в гроба огледало⁶⁰.

Инструментите от гробница 1/II - ὠτοῦλυφίδες (ушни сонди) или козметични инструменти?

Инструментите от гробница 1/II са открити в областта на главата, заедно с чернофирнисова амфориска и бронзово огледало⁶¹. Работната част на тези инструменти намират паралели с тези на инструментите от Калоподи, Колонаки, Вафейо, Дейрас и Арханес. Тези инструменти са означени в литературата като ὠτοῦλυφίδες или ушни сонди⁶². Тяхната употреба в античната медицина е засвидетелствано от автори от класическата и римската епоха – Хипократ, Гален, Целз, Скрибоний Ларг и Павел⁶³. Тези извори споменават употребата на ὠτοῦλυφίδες/oticularium specillum като каутер – инструменти за премахване на чужди тела от ушния канал, за премахването на камъни от пикочния канал или за премахването на червеи от рани⁶⁴. Античните медицински инструменти са изработвани от бронз и желязо, като някои от тях са с украса от благородни метали. Инструментите от гробница 1/II, за разлика от медицинските инструменти, са изработени от злато. Златото и среброто са метали, които са меки, което от своя страна не позволява употребата на инструменти, изработени от такива метали при манипулации като изваждането на камъни или чужди тела. Функцията на инструментите от гробница 1/II като медицински или като ὠτοῦλυφίδες не може да бъде приета поради материала, от който те са изработени-злато, както и поради липсата на медицински инструменти в инвентара. Друг аргумент в полза на интерпретацията на инструментите от гробница 1/II като козметични инструменти за изваждане, смесване и нанасяне на козметични средства са откритите в гробницата бронзово огледало и чернофирнисова амфориска (Фиг.16). Тези находки предполагат наличието на

⁵⁹ **Богданова, Теодора.** Тоалетни принадлежности на жената в гръцките колонии по Западното Черноморие (VI-I в. пр. Хр.). Автореферат на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, София, 2015, с. 23.

⁶⁰ **Богданова, Теодора.** Тоалетни принадлежности на жената в гръцките колонии, с. 22-23.

⁶¹ **Венедиков, Иван.** Новооткрито тракийско могилно погребение, с.12; **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с.12, с. 100, инв. № 45, с. 102, инв. № 79.

⁶² **Eleni Salavoura.** *Mycenean "ear pick"*, 346,348-349.

⁶³ **John Stewart Milne.** *Surgical instruments*, 63-68.

⁶⁴ *Ibid.*, 63-68.

козметичен комплект, състоящ се от лъжички, съд за благовония/козметични средства- амфориска и огледало. Подобни комплекти са известни и от западнопонтийските апойкии - гробът от Одесос, в който са открити сребърна лъжичка и бронзово огледало. Предположението на Нарцис Торбов за импортният характер на инструментите е правдоподобно⁶⁵. В заключение, на базата на разгледаните до този момент твърдения и паралели, се налагат следните изводи:

Инструментите от гробница 1/II от Могиланската могила във Враца са използвани като козметични инструменти-лъжички за изваждане, смесване и нанасяне на козметични средства, но не и за медицински цели. Това се доказва от материала, от който те са изработени- злато, както и от откритите в гробницата огледало и амфориска, което подсказва употребата им като козметични инструменти - част от комплект , съставен от златните лъжички, огледало и амфориска.

Инструментите са импортни, както и останалите предмети от инвентара на гробното съоръжение - сребърни и бронзови съдове и чернофирнисови съдове.

Инструментите са изработени преди изграждането на гробницата, като за *terminus ante quem* на тяхното изработване може да бъде приета къснокласическата епоха, а за *terminus post quem* - ранната елинистическа епоха.

Използвана литература.

Богданова, Т. Тоалетни принадлежности на жената в гръцките колонии по Западното Черноморие (VI-I в. пр. Хр.). Автореферат на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „ доктор“, София, 2015.

Венедиков, И. Новооткрито тракийско могилно погребение във Враца // Археология, 1966, VIII, 1, 7-15.

Кирова, Н. Медицината в провинциите Долна Мизия и Тракия (I- края на III в.), София, 2010.

Николов, Б. Гробница III от Могиланската могила във Враца // Археология, 1967, IX, 1, 11-18.

Николов, Б. Окръжен исторически музей Враца. Старо изкуство, София, 1968.

Николов, Б. Враца до идването на славяните. Първи обитатели. Враца като тракийско средище // История на град Враца. От древността до Освобождението, София, 1976, 33-71.

⁶⁵ **Торбов, Нарцис.** Могиланската могила, с. 52-53.

Стоянов, Т. За произхода на фиалите с антропоморфна пластична украса// *Studia Archaeologica Supplementum I*. Сборник в памет на д-р Петър Горбанов, София, 2003, 87-104.

Тачева-Хитова, М. Тракийско могилно погребение край с. Староселка, Шуменски окръг. II. Инвентар, ритуал и датировка на погребението от могилната гробница//*Археология*, 1971, XIII, 3, 42-51.

Торбов, Н. Могиланската могила във Враца, изд. „Майобо“, Враца, 2005.

Торбов, Н. Могиланската могила във Враца.Каталог, Враца, 2015.

Тончева, Г. Гроб на тракийка от Одесос//*Археология*, 1961, III, 2, 24-30.

Филов, Б. Златен пръстен с тракийски надпис// *ИБАД*, III, 2, 1913, 202-223.

Davidson, G.R. *Corinth XII, The Minor Objects* (Princeton, New Jersey, 1952).

Milne, J.S. *Surgical instruments in Greek and Roman Times* (Oxford, Clarendon Press, 1907).

Salavoura, E. Mycenaean “ear pick”: A rare metal burial gift, toilette or medical implement? // *Aegeum* 33 (Leuven-Liege, Peeters, 2012), 345-350.

Sirbu, V. *Les Thraces entre les Carpathes, les Balkans, et la Mer Noire et leurs relations avec les populations voisines (Ve siècle avant J.-C. Ier siècle après J.-C.)*, (Braila,2004).

Teleaga, E. *Griechische Importe in den Nekropolen an der unteren Donau 6.Jh-Anfang des 3.Jhs v.Chr.* (Rahden/Westfalen Verlag Marie Leidorf GmbH, 2008).

Theodossiev, N. *North-Western Thrace from the Fifth to First Centuries BC.* (Oxford, BAR, Basingstoke Press, 2000).

Πλιάκου, Γ. *IB ΕΠΚΑ- Νομός Λευκάδας* // *Αρχαιολογικόν Δελτίον* 54 (1999), Β 1, 475-478.

Τσοῦντα, Χρ. *Μυκῆναι και μυκηναίος πολιτισμός (Αθήνησιν, Παρά τῷ βιβλιοπωλείῳ της Εστίας, 1893).*

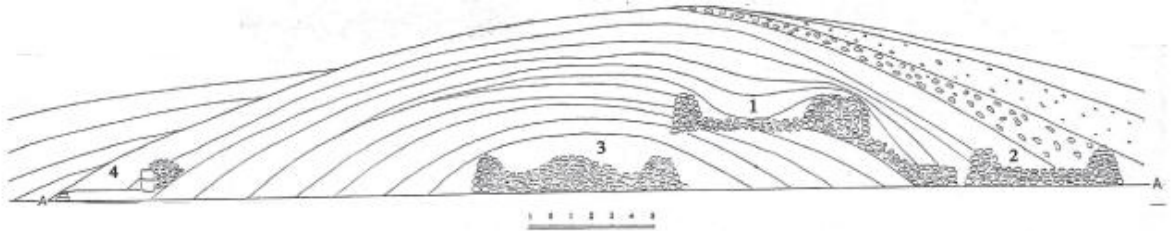
Приложение

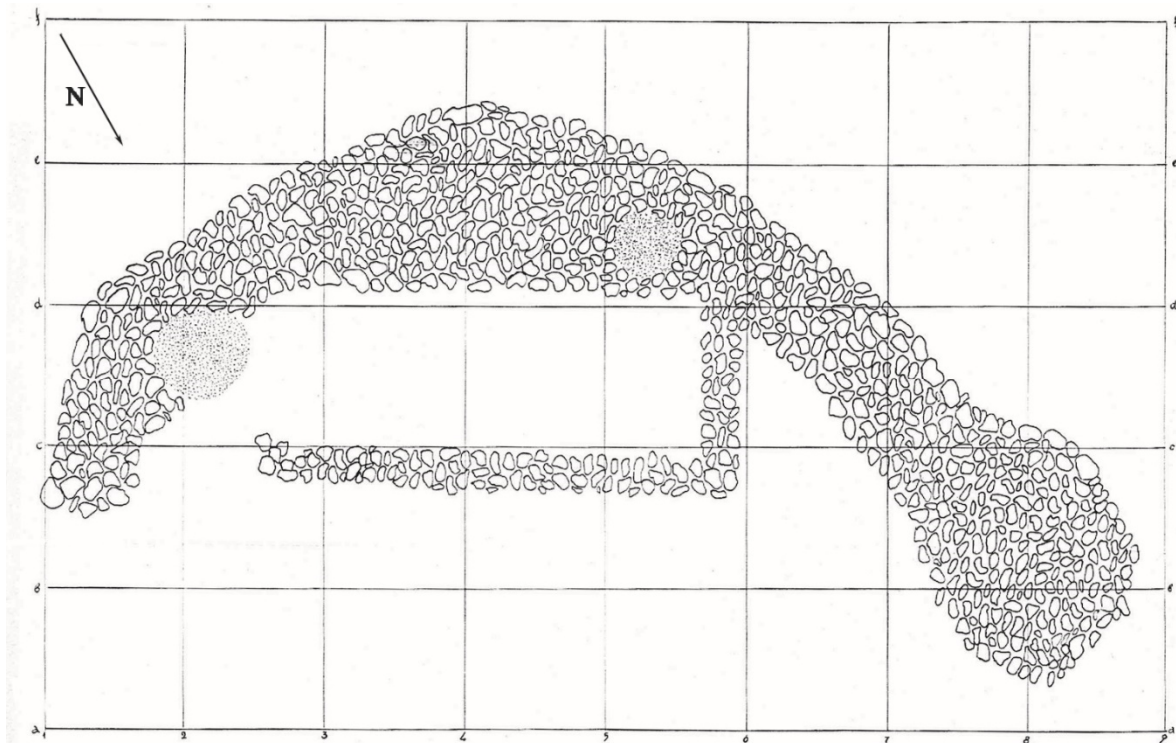
Фиг. 1. Карта на Балканския полуостров, показваща разположението на Могиланската могила и гробница 1/II спрямо границите на днешна България (Пътна карта: Балкански полуостров, изд. „Домино“, 2019)

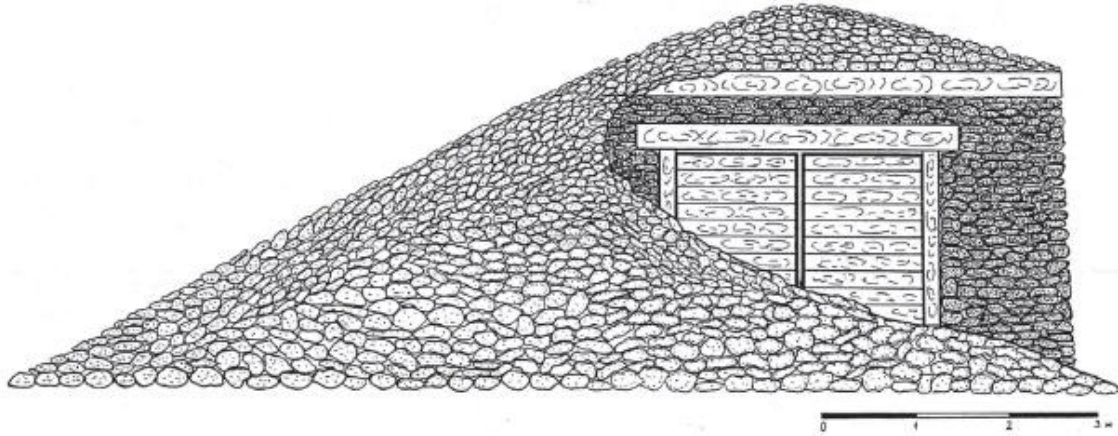
Фиг. 2. Сателитно изображение на центъра на гр. Враца, показващо разположението на Могиланската могила и гробница 1/II спрямо централния градски площад (Google Earth)

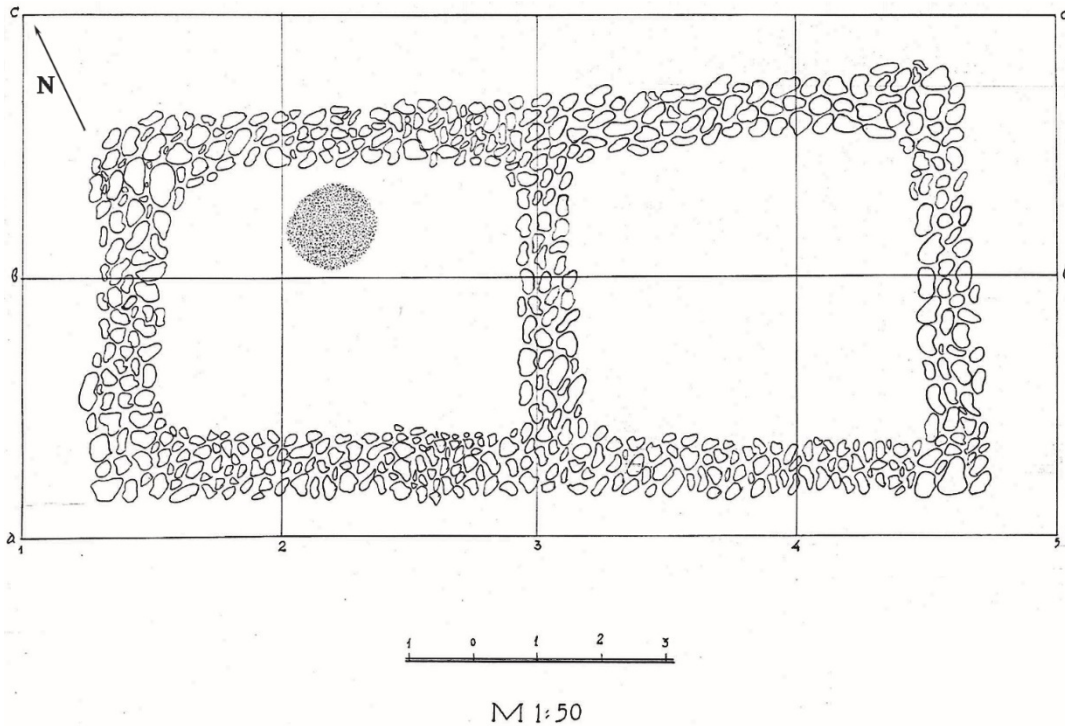
Фиг. 3. Стратиграфия на Могиланската могила с разположение на проучените структури и пластовете: 1-Гробница 1/II, 2-Гробница 2/III, 3-Гробница 3/I, 4 – Крепида (Торбов, Н. Могиланската могила във Враца, Враца, 2005, с. 23, обр. 6)

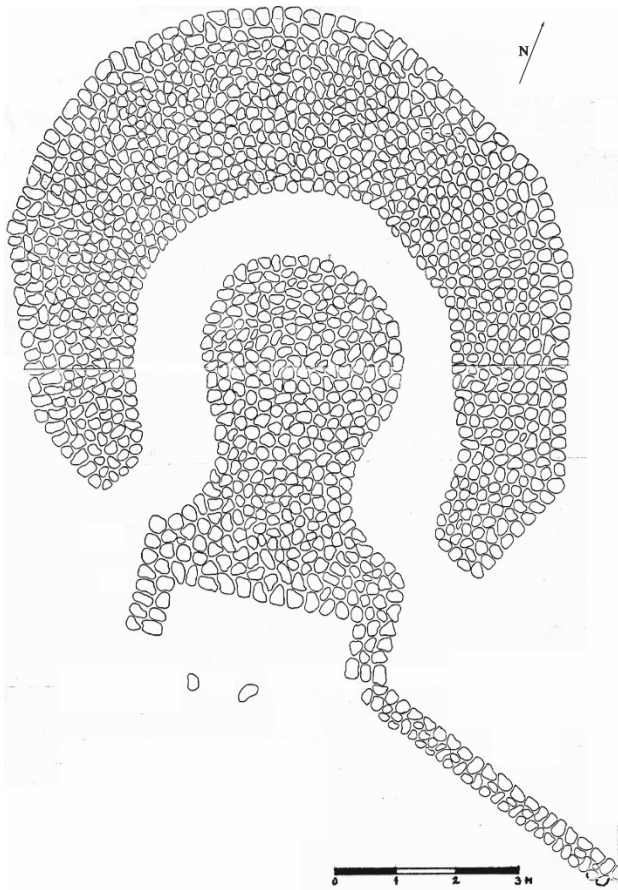
Фиг. 4. План на гробница 1/II (Торбов, Н. Могиланската могила във Враца, Враца, 2005, с. 19, обр. 2)

Фиг. 5. Хипотетична възстановка на на гробница 1/II (Торбов, Н. Могиланската могила във Враца, Враца, 2005, с. 33, обр. 12)

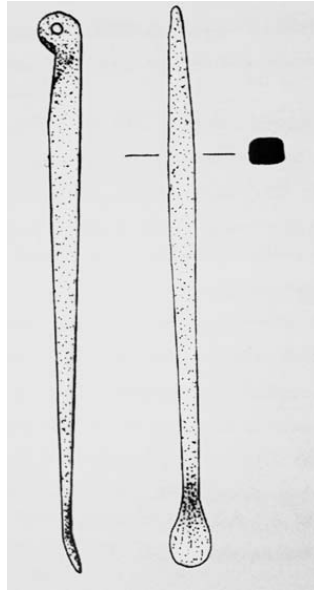
Фиг. 6. План на гробница 2/III (Торбов, Н. Могиланската могила във Враца, Враца, 2005, с.19,обр.2)

Фиг.7. План на гробница 3/І (Торбов, Н. Могиланската могила във Враца, Враца, 2005, с. 21, обр. 3)

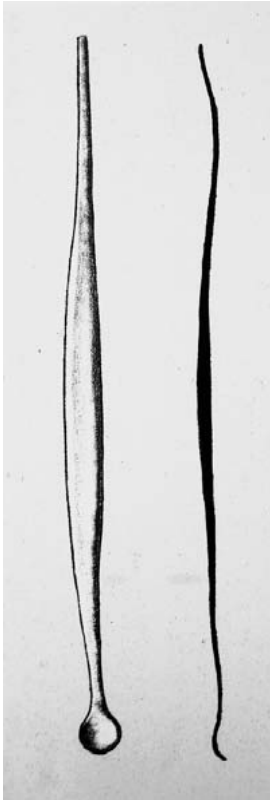
Фиг.8. Козметични инструменти-лъжички за козметични средства от гробница 1/ІІ от Могиланската могила във Враца (Могиланската могила във Враца, Враца, 2005,с. 189, Табло ХІХ, 3,4)

Фиг. 9. Лъжички от Калаподи и Колонаки (Salavoura, E. Mycenaean “ear pick”: A rare metal burial gift, toilette or medical implement? // Aegeum 33 (Leuven-Liege, Peeters, 2012), pl. LXVII, a)

Фиг. 10. Лъжичка от Вафейо (Salavoura, E. Mycenaean “ear pick”: A rare metal burial gift, toilette or medical implement? // Aegeum 33 (Leuven-Liege, Peeters, 2012), pl. LXVII, c)

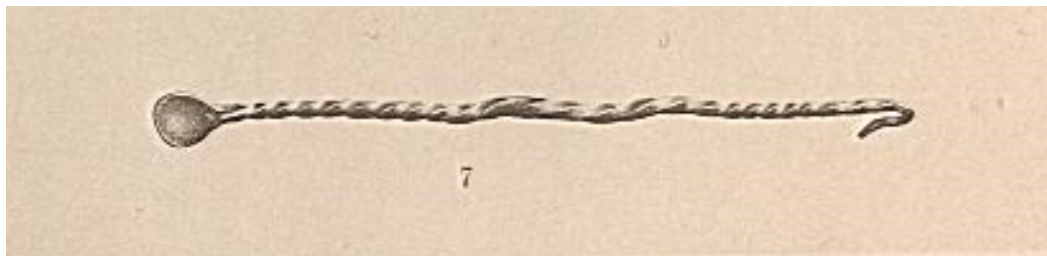
Фиг.11. Лъжичка от Арханес (Salavoura, E. Mycenaean “ear pick”: A rare metal burial gift, toilette or medical implement? // *Aegeum* 33 (Leuven-Liege, Peeters, 2012), pl. LXVII, d)

Фиг. 12. Лъжичка от Дейрас (Salavoura, E. Mycenaean “ear pick”: A rare metal burial gift, toilette or medical implement? // *Aegeum* 33 (Leuven-Liege, Peeters, 2012), pl. LXVII, c)

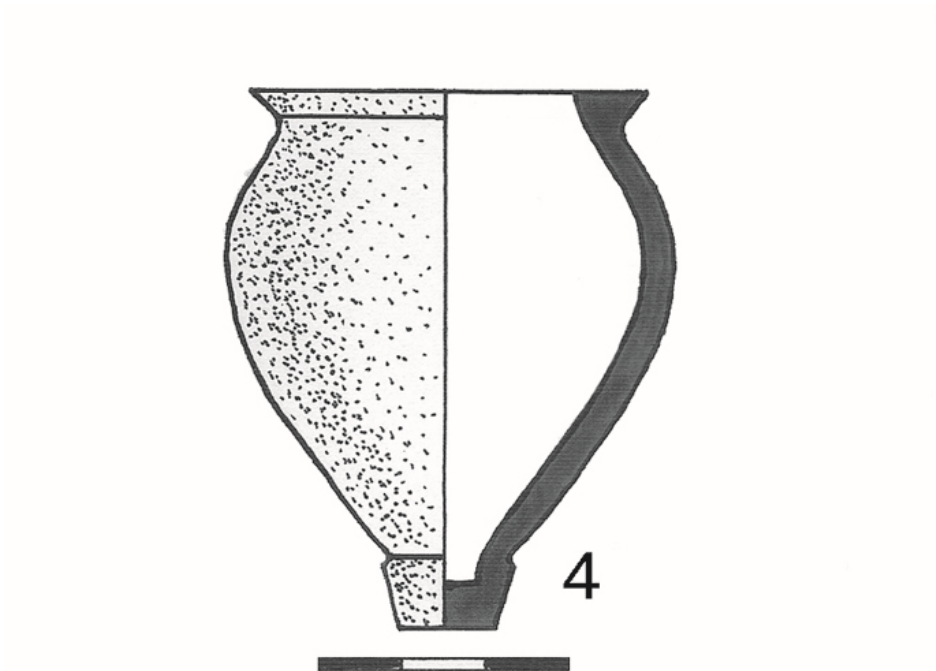
Фиг.13. Лъжички от Коринт (Davidson, G.R. Corinth XII, The Minor Objects (Princeton, New Jersey, 1952), 184, п. 1318-1320)

Фиг. 14. Лъжичка от Езерово (Филов, Б. Златен пръстен с тракийски надпис// ИБАД, III, 2, 1913, с.202, Табл. III)

Фиг. 15. Лъжичка от Староселка (Тачева-Хитова, М. Тракийско могилно погребение край с. Староселка, Шуменски окръг. II. Инвентар, ритуал и датировка на погребението от могилната гробница//Археология, 1971, XIII, 3, с.48, обр. 15-г)

Фиг. 16. Чернофирнисова амфориска от гробница 1/II (Могиланската могила във Враца, Враца, 2005,с. 177, Табло XIII, 4)

COSMETIC IMPLEMENTS FROM TOMB 1/II IN THE MOGILANSKA MOGILA TUMULUS IN VRATSA

Denis Borisov

The present article is dedicated on the cosmetic implements, discovered in Tomb 1/II in the Mogilanska Mogila tumulus in Vratsa. They are identified by Ivan Venedikov and Nartsis Torbov as spoons. Implements, similar to the ones, found in Tomb 1/II are known from Greece. These types of tools appear for the first time in the Greek sphere during the Mycenaean period, as evidenced by the finds from Kalapodi, Kolonaki, Vapheio, Deiras and Archanes. They are categorized by scholars as ὠτογλυφίδες or ear picks. ὠτογλυφίδες continue to be used in Greek sphere throughout the later periods- the Hellenistic and Roman, as evidenced by the ones from Lefkada - a find from a girl's grave from the fourth-third centuries BC and Corinth - from the Roman period. There is a debate among the scholars for the function of ὠτογλυφίδες during the Hellenistic and Roman period in the Greek sphere, so three theories have been proposed. According to the first one, suggested by Milne, these are tools for surgery. Other scholars have proposed a pharmaceutical use for ὠτογλυφίδες. According to Savoura, ὠτογλυφίδες have multiple functions, besides a surgical or pharmaceutical one.

In Thrace, spoons appear for the first time in the fifth century BC, as evidenced by the spoon from Ezerovo. Bogdan Filov dates it to the first half of the fifth century BC on the basis of the other objects in the grave inventory, but doesn't propose a theory about the spoon's function. Other spoons from Thrace, known from grave contexts, are the ones from Staroselka and Vratsa. The implement from Staroselka is a fragment from the lower part of a silver spoon. The publisher of the spoon from Staroselka, Margarita Tacheva-Hitova dates it to the final decades of the fourth- the third decade of the third century BC on the basis of parallels of the inventory and tomb construction with other sites in Thrace. The spoons from tomb 1/II according to Nartsis Torbov are a Greek import, which were used for an extended period of time and are toiletries. Spoons continued to be used in Thrace throughout the Late Hellenistic period, as the spoon from Odessos shows. The spoon is made from silver and was discovered in a female grave. The spoon from Odessos is dated to the second-first centuries BC on the basis of the autonomous coin of Odessos, which was found in the grave. There is debate among the Bulgarian scholars about the function of the tools from precious metals, discovered in Thracian funerary contexts. Scholars like Margarita Tacheva-Hitova and Goranka Toncheva have proposed either a medical or a ritual function. These proposals are dismissed by Nartsis Torbov, who claims that there is no evidence in ancient written sources for the use of spoons, made from precious metals in Thracian ritual practices. Torbov also dismisses the theory about

the medical function of the spoons from Staroselka, Odessos and Vratsa, claiming that medical and surgical instruments were not produced from precious metals, which omits any usage of these spoons as medical or surgical instruments. In her recently published PhD thesis Theodora Bogdanova examines the toiletries from the necropoleis of the West Pontic apoikia and the spoon from Odessos is among the examined toiletries. Bogdanova dismisses the medical or ritual purpose of the Odessos spoon, claiming that the spoon was used for the extraction, mixing and application of cosmetic substances, which is proven by the bronze mirror, found in the grave. The spoons from tomb 1/II were not used as ὠτογλυφίδες or as a surgical/medical tool, because of the material, from which they are made - gold, which means, that they were used as spoons for the extraction, mixing and application of cosmetic substances. This idea is supported further by the bronze mirror and black glaze amphoriskos, found in the tomb, which suggest the presence of a toiletry set, composed from the golden spoons, bronze mirror and black glaze amphoriskos. The statements and parallels, examined in the article, allow to deduce that the implements from tomb 1/II are cosmetic implements - spoons, used for the extraction, mixing and application of cosmetic substances. The imported Greek silver, bronze and ceramic vessels from the tomb allow to deduce that the tools from tomb 1/II are Greek imports. Further research and publications will enlighten the subject of the import of cosmetic implements in Northwestern Thrace during the Classical-Hellenistic period and the usage of such implements by local Thracian women.